

На основу члана 24. тачка 5. Статута Града Новог Сада-пречишћен текст ("Службени лист Града Новог Сада", број 43/08), Скупштина Града Новог Сада на VI седници од 2. септембра 2016. године, доноси

СТРАТЕГИЈУ КУЛТУРНОГ РАЗВОЈА ГРАДА НОВОГ САДА ЗА ПЕРИОД 2016-2026. ГОДИНЕ

Увод

Град Нови Сад представља значајан национални и регионални центар културне продукције. У Граду делује велики број културних установа, организација и иницијатива. Нови Сад располаже богатом културном баштином, у чијем су оквиру чак 88 непокретних културних добара под заштитом. У Граду се школују, живе и раде бројни уметници и културни делатници. Град је оснивач многобројних установа културе: Музеја Града Новог Сада, Градске библиотеке у Новом Саду, Историјског архива Града Новог Сада, Завода за заштиту споменика културе Града Новог Сада, Новосадског позоришта – *Újvidéki színház*, Позоришта младих, Стеријиног позорја, Културног центра Новог Сада, Установе за израду таписерија *Атеље 61*, Установе за културу и образовање *Културни центар „Младост“*, Футог, и Установе за културу и образовање *Културни центар Кисач*.

На територији Града делују и бројне установе културе чији су оснивачи други нивои власти. Покрајинске установе у Граду су: Српско народно позориште, Музеј Војводине, Музеј савремене уметности Војводине, Позоришни музеј Војводине, Галерија ликовне уметности – поклон збирка Рајка Мамузића, Спомен-збирка Павла Бељанског, Завод за културу Војводине, Студентски културни центар Нови Сад, Издавачки завод „Форум“, Војвођански симфонијски оркестар, Покрајински завод за заштиту споменика културе и Архив Војводине. Републичке установе културе које се налазе на територији Новог Сада су: Матица српска, Галерија Матице српске и Библиотека Матице српске.

Културну сцену Града чине и бројни ванинституционални актери. У последњих десет година, на конкурсе Градске управе за културу предлоге пројеката подноси више стотина уметничких удружења, културно-уметничких друштава, привредних друштава који се баве производњом културних садржаја, и други. Од свих удружења у Новом Саду само су четири чланови мреже *Независна културна сцена Србије* (НКСС). Од репрезентативних уметничких удружења на територији Новог Сада налазе се Савез удружења ликовних уметника Војводине, Удружење ликовних уметника примењених уметности и дизајнера Војводине, Удружење филмских и телевизијских радника Војводине, Друштво књижевника Војводине и Удружење композитора Војводине.

Од већих фестивала у Новом Саду одржавају се: Стеријино позорје, Змајеве деље игре, фестивали EXIT, *Cinema City* и Фестивал уличних свирача, Новосадске музичке свечаности НОМУС и Новосадски џез фестивал. У Граду постоји и преко двадесет културно-уметничких друштава. Нови Сад је значајан центар и за стваралаштво припадника и припадница различитих националних мањина. У њему се налазе седишта пет националних савета националих мањина: ашкалијске, египатске, румунске, словачке и грчке, као и Завод за културу војвођанских Русина и Завод за културу војвођанских Словака.

Градска културна политика

Вођење културне политике у Новом Саду поверено је Градском већу (у оквиру којег се дефинишу задужења Члана Градског већа за културу) и Градској управи за културу¹. У оквиру својих делатности, Градска управа за културу (у даљем тексту ГУК) пре свега обезбеђује финансирање установа културе чији је оснивач Град, и финансирање и суфинансирање пројеката у области културе и јавног информисања путем конкурса на којем право учешћа имају све организације цивилног друштва, привредни субјекти и установе културе које нису индиректни корисници градског буџета.

Због комплексности градског културног система и великог броја актера на пољу градске културе, у Граду је препозната потреба за стратешким планирањем културног развоја. Потреба за израдом стратегије културног развоја Града артикулисана је први пут пре више од једне деценије. У Граду су већ постојали покушаји за одређивањем културне политике која би олакшала деловање, како актерима у култури, тако и ГУК-у.

Ти покушаји иницирани су у претходном периоду од стране представника и представница независне уметничке сцене, цивилних удружења и појединаца у култури, уметника и уметница, теоретичара, културних и медијских радника и радница, новинара и новинарки. Прва иницијатива јавила се почетком 2004. године под називом *Иницијатива за реконструкцију културе и друштва „Дизалица“*. Један од праваца њеног деловања био је конструктивно учешће у јавном животу и креирању културне политике, како на пољу тзв. високе, тако и у домену алтернативне и маргиналне културе. Уочена је потреба за стручношћу и професионализмом, као и за евалуацијом рада и активности јавних културних институција, посебно оних које се финансирају средствима пореских обвезника. Поред тога, Иницијатива је наглашавала и потребу за критичким мишљењем и јавним дијалогом, као кључним процесима демократског друштва који трају, развијају се и никада се не завршавају².

¹ Према Одлуци о градским управама Града Новог Сада („Службени лист Града Новог Сада”, бр. 52/08, 55/09, 11/10, 39/10, 60/10 и 69/13), у Градској управи за културу обављају се послови који се односе на:

- планирање развоја делатности културе и информисања, обезбеђивање средстава за задовољавање потреба у овим областима и надзор над коришћењем тих средстава;
- праћење и обезбеђивање функционисања установа културе чији је оснивач Град;
- утврђивање културних програма односно делова програма установа културе чији је оснивач Град, који ће се финансирати средствима буџета Града;
- обезбеђивање заштите културних добара од значаја за Град и од значаја за националне мањине чији припадници живе на територији Града;
- обезбеђивање средстава за финансирање и суфинансирање програма и пројеката у области културе од значаја за Град и за националне мањине чији припадници живе на територији Града;
- подстицање развоја културног и уметничког стваралаштва на територији Града;
- изградњу, реконструкцију и одржавање зграда и објеката установа културе чији је оснивач Град;
- обезбеђивање средстава за суфинансирање изградње, одржавање и обнову верских објеката, као и средстава за суфинансирање програма из области културе црква и верских заједница.

² Иницијатива за реконструкцију културе друштва „Дизалица”, <http://www.dizalica.org> (преузето 15.06.2016).

Иако није резултирала *Стратегијом развоја културе Града*, ова иницијатива је кроз јавне садржаје, трибине и дебате отворила многа важна питања.

Следећа иницијатива, која је била конкретније усмерена ка дефинисању културне политике, била је Радна група *За културне политике* из 2009. године. Она је за циљ имала окупљање организација и појединаца из области културе у Граду и Покрајини, како би се радило на питањима која се тичу културне политике, финансирања, сагледавања положаја и значаја културе и одређивања приоритета у сектору културе. Кључне активности ове радне групе биле су усмерене ка постизању транспарентности јавног финансирања пројеката у култури, као и отварању дијалога на тему непостојања адекватне културне политике у Граду, културних потреба и коришћења јавних простора Града за културу³.

Од када је Град 2011. године изразио заинтересованост за кандидатуру за Европску престоницу културе (ЕПК), питање израде стратешког документа поново је отворено. Један од критеријума за оцену кандидата за ЕПК јесте и усклађеност програма са стратешким развојем културе, који подразумева постојање стратешких докумената.

Велики број иницијатива и покушаја израде стратегије показује да је *Стратегија културног развоја Града Новог Сада* последица дуготрајног рада, заговарања и удруживања различитих актера у култури у Новом Саду.

Проблеми и изазови на које одговара *Стратегија*

Комплексни и разнолики изазови са којима се срећу наведени актери у култури захтевају аналитички, системски, дугорочни и кохерентни приступ планирању и подстицању културног развоја. Они такође подразумевају спремност на стално промишљање постојећих и увођење нових принципа и приступа вођењу културне политике, који у овом тренутку обухватају партиципативност, вођење дијалога и сарадњу. *Стратегија* тежи да обезбеди управо претпоставке за овакав рад Градске управе и других актера.

С тим циљем, процес стратешког планирања отпочео је идентификацијом кључних проблема са којима се срећу актери у култури, али и публика, кроз теренско истраживање⁴, састанке и радионице са представницима и представницама установа, организација и иницијатива у култури (више у делу „Методологија“). У оквиру ових процеса, издвојени су следећи кључни проблеми:

- непостојање јасних основа и праваца културног развоја (укључујући непостојање стратегије или планова културног развоја), као ни референтног оквира за разумевање улоге и значаја подршке и финансирања културне и уметничке делатности унутар јавне градске политике;
- недовољно транспарентно и партиципативно доношење одлука у области културне политике, које подразумева недовољно учешће разноликих актера и обавештеност јавности о одлучивању у погледу капиталних инвестиција у

³ Радна група „За културне политике – политика културе“, <http://www.zakulturnepolitike.net> (преузето 15.06.2016).

⁴ Г. Томка, И. Волић и П. Цветичанин, *Новосадско поље културе* (Нови Сад: Факултет за спорт и туризам, 2016). Доступно на: www.bazakulture.rs/rezultati.

култури, одабира пројеката за суфинансирање, одабира комисија и радних тела и друго;

- недовољна сарадња унутар области културе (нпр. јавне и цивилне организације, или наслеђе и савремено стваралаштво, или културе националних мањина и већине), као и сарадња области културе са другим друштвеним областима (туризам, млади, образовање, привреда...);
- постојање препрека за културну партиципацију и неједнак приступ културним садржајима великог броја мањинских и маргинализованих група, као и грађана и грађанки којима централизована културна инфраструктура из било ког разлога није доступна;
- превелика фокусираност на презентацију културних садржаја који настају у другим срединама и недовољна подршка локалном стваралаштву;
- недостатак основних ресурса за рад ванинституционалних актера, као и бројни просторни и кадровски проблеми јавних установа;
- недовољно присуство новосадских уметника и уметница, као и локалних садржаја, на међународној културној сцени.

Ови специфични проблеми новосадског поља културе обликовали су целокупан приступ стратешком планирању, укључујући методе и процес израде *Стратегије*, одабир стратешких праваца и опредељења, предложена решења и начине контроле, мониторинга и имплементације *Стратегије*, чија детаљна експликација следи.

Методологија Стратегије

Стратегија културног развоја Града Новог Сада представља плански документ којим Град Нови Сад, на основу претходне анализе стања на пољу културе, одређује основне поставке и стратешке правце културног развоја Града, дефинише принципе вођења културне политике, препознаје кључне носиоце културног развоја и предвиђа инструменте за његово подстицање.

Принципи Стратегије

Стратегија је усклађена са основним развојним трендовима и принципима на којима почивају савремене културне политике у свету, у које спадају:

- схватање културе као јавног добра и право на културу као основно људско право;
- препознавање културних актера као важних чинилаца који значајно доприносе општем друштвеном развоју;
- вођење културне политике на транспарентан и партиципативан начин, уз учешће великог броја културних актера;
- формулисање и вођење културне политике на основу чињеница;
- поштовање специфичности ресора културе и секторске припадности актера (јавни, приватни, цивилни);
- схватање да су стратешко опредељење, дугорочност и кохерентност предуслови за квалитетно вођење културне политике;
- схватање да демократска и прогресивна културна политика подразумева спремност на увођење нових метода и принципа рада и доношење нових институционалних и процедуралних решења.

Принципи Стратегије заснивају се на нормативном оквиру, чију окосницу чине Устав Републике Србије и Закон о култури Републике Србије, као и на вредносном оквиру међународних докумената у области културног развоја, у које спадају: *Универзална декларација о људским правима Уједињених нација*⁵, *UNESCO Универзална декларација о културној разноликости, Агенда 21 за културу*⁶, *Светска повеља о праву на град*⁷, *Бела књига о интеркултурном дијалогу* и *ICOMOS Повеља за интерпретацију и презентацију културног наслеђа*. У изради Стратегије коришћена су и документа *Национална стратегија за младе 2015–2025*. и *Стратегија одрживог развоја Новог Сада од 2016. до 2020. године*.

⁵ http://www.poverenik.rs/images/stories/Dokumentacija/54_Idok.pdf (преузето 16.08.2016).

⁶ *Агенда 21 за културу* настала је договором градова и локалних управа широм света о посвећености људским правима, културној разноликости, одрживости, активној демократији и стварању услова за мир. Одобрена је Четвртим форумом локалних власти за друштвено укључење Порто Алегреа, одржаним у Барселони, 8. маја 2004, у склопу првог Заједничког културног форума. Град Нови Сад је *Агенду 21* усвојио 2010. године; међутим, с обзиром на чињеницу да ставке из овог документа нису обавезујуће, оне су се у пракси ретко разрађивале и примењивале. Један од алата предвиђен *Агендом 21* јесте и локална културна стратегија. ICIIP, „The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites”, General Assembly of ICOMOS,

http://icip.icomos.org/downloads/ICOMOS_Interpretation_Charter_ENG_04_10_08.pdf (преузето 15.06.2016).

⁷ <http://rumboahabitat3.ec/en/news/news/182-world-charter.html> (преузето 16.08.2016).

Задаци Стратегије

Стратегија као документ настоји, пре свега, да усклади постојеће механизме и инструменте културне политике са потребама актера у култури и грађанима/грађанкама и да понуди решења за уочене проблеме. Задаци *Стратегије* су да:

1. препозна и дефинише приоритетна стратешка усмерења, као и кључне проблеме и правце решавања сваког од њих;
2. дефинише основне дугорочне правце културног развоја Града, усклађене са другим релевантним друштвеним и политичким областима;
3. одреди приоритетне јавне интересе у пољу културе;
4. одреди инструменте остваривања тих интереса и препозна актере у области културе и другим областима, који доприносе остваривању тих интереса;
5. одреди начине праћења, евалуирања и усклађивања стратешког деловања са актуелним потребама кључних актера.

Процес израде стратегије

Град Нови Сад је процес израде *Стратегије културног развоја Града Новог Сада за период 2016–2026. године* започео крајем 2015. године, а процес је текао паралелно са већ започетом израдом Пријаве за Европску престоницу културе 2021. године. Тим који је координисао израду Нацрта, поред представника Града, чинили су: др Горан Томка, доц. др Ивана Волић и доц. др Предраг Цветичанин. Тим је иницирао партиципативни процес израде овог стратешког документа, што уједно представља и нову праксу у креирању јавне политике у Граду. Улога тима у самом процесу израде Нацрта био је да сачини и учини доступном базу неопходних улазних смерница (резултата истраживања поља културе Града), као и да окупи различите заинтересоване стране и тиме омогући што већи степен учешћа у процесу израде овог стратешког документа. На тај начин *Стратегија* представља уједињени резултат великог броја појединачних искустава, знања и увида.

Изради Нацрта претходило је *Теренско истраживање сектора културе Новог Сада* – прво систематско, дубинско истраживање овог типа у Новом Саду. Истраживање је представљало базу за креирање културне политике засноване на чињеницама, што чини један од основних постулата у домену савремене европске културне политике. Резултати овог истраживања налазе се на сајту: www.bazakulture.rs.

Како би се стекла полазна основа за даље истраживање, било је неопходно испитати три елемента културног сектора Града – културну политику (доносиоци одлука), продукцију (ствараоци) и партиципацију (публика) – унутар којих су мапирани и истражени важни проблеми и изазови. Циљ овако постављеног истраживања био је приближавање налаза процесу стратешког планирања и сугерисање могућих праваца стратешког деловања. У првом делу истраживања анализирана је културна политика Града у последњих десет година (2006–2015). Анализирани су сви расположиви документи, уступљени од стране Градске управе за културу, завршни рачуни Града, релевантни законски оквир, као и подаци о културној политици већег броја градова у окружењу. У другом делу су посматрани капацитети, потребе и ставови стваралаца на пољу културе. Електронски упитник попунило је 65 организација цивилног друштва и привредних друштава, као и осам установа културе, са територије Града.

У трећем сегменту истраживања посматрана је културна партиципација грађана и грађанки Новог Сада. Укупно 602 грађана учествовало је у телефонској анкети, док је њих 156 испунило електронски анкетни упитник. Подаци из другог и трећег дела обрађени су употребом статистичких алата, а за потребе истраживања израђен је специјализовани сајт на адреси: www.bazakulture.rs.

Како је на почетку речено, један од задатака тима за израду Нацрта био је да окупи различите заинтересоване стране и тиме омогући што већу партиципативност у процесу израде овог стратешког документа. С тим у вези је, у периоду од 4. до 23. маја, организовано пет округлих столова, на којима су учествовали: професори и асистенти са Академије уметности у Новом Саду, представници установа културе које делују на подручју Града, представници организација цивилног друштва, организатори градских манифестација и представници организација, завода и савета мањинских култура. Циљ округлих столова био је да се дође до оцене стања на пољу деловања поменутих актера, као и да управо ти актери дају смернице за побољшање датог стања, а све у домену расположивих инструмената културне политике. Свим учесницима постављена су иста питања, са нагласком на промену коју је могуће укључити у стратешки документ. Улога истраживачког тима на округлим столовима била је претежно медијаторска и састојала се у прикупљању и обједињавању процена стања и предлога. Након завршетка сусрета издвојени су проблеми актера сектора културе Града, при чему су неки општи и дотичу све групе (нпр. питање транспарентности конкурса и критеријума доделе средстава, партијске политизације културног сектора, мањка простора за културне садржаје, мањка садржаја ван центра Града, непостојања контролног тела за евалуацију пројеката и праћење развоја културе у Граду), а неки су специфични и односе се само на испитивану групацију (нпр. непостојање организационих грантова који би покривали трошкове инфраструктуре и плата запослених, који се још означавају и као трошкови „хладног погона“) – организације цивилног друштва; прелазак са буџетског на пројектно финансирање – манифестације; недигитализована грађа – музеји; недовољна комуникација између Градске управе и мањинских заједница. У току јуна 2016. године организован је округли сто са запосленима у Градској управи за културу и Чланом Градског већа за културу.

На основу исхода свих округлих столова, формиран су тематски опредељени стратешки правци који су послати свим учесницима на преглед и сугестије, како би се дошло до крајњег консензуса у вези са смерницама које би требало да се нађу у *Нацрту стратегије културног развоја Града*. Документ је, поред учесника, послат и онима који нису учествовали у округлим столовима, али су били заинтересовани да дају своје сугестије. Документ је постављен на *Google Docs* платформу, као и на сајт www.bazakulture.rs, како би сви заинтересовани имали могућност приступа. На овај начин омогућено је додатно уношење коментара и сугестија.

Процес развоја *Стратегије*, који је, пре свега, био заснован на транспарентности, професионалности и партиципативности, сугерисао је промену уобичајених начина комуникације и доношења одлука у области градске културне политике. Као принципи иницирани у овом процесу, транспарентност и партиципативност представљају уједно пример и позив за даље вођење културне политике уз активну партиципацију свих актера на културном пољу Новог Сада.

Стратешка опредељења и смернице културне политике

1. Партиципативна културна политика

Партиципативност, транспарентност и демократичност у вођењу културне политике представља основно стратешко опредељење Града Новог Сада. Према Закону о култури (члан 3), „демократичност културне политике“ представља једно од основних начела културног развоја. Међутим, овај принцип је у Закону недовољно одређен. Историјски, теоријски и практично, културна политика представља поље друштвеног деловања у оквиру којег различити политички субјекти, најчешће државни органи на различитим нивоима, утичу на обликовање културне праксе, потреба и навика, као и на стварање, циркулацију и рецепцију културних вредности, добара и услуга. **За разлику од ауторитарне, дискриминаторне и елитистичке, демократска културна политика подразумева такву улогу политичких субјеката којом они настоје да охрабре, омогуће и обезбеде равноправно остваривање права на културу свих грађана и грађанки.** Право на културу у себи садржи скуп права која се односе на приступ културним садржајима, ресурсима и знању, потребним за културно стваралаштво, слободу изражавања, слободу обликовања и изражавања културног идентитета, као и на слободу професионалног деловања и остваривања права на рад у сектору културе.

Међутим, демократска културна политика која представља опредељење ГУК-а, у свом пуном обиму подразумева да право на културу укључује и процес обликовања тог права, као и начин његовог остваривања. Другим речима, носиоци права на културу могу равноправно да учествују и у процесу дефинисања шта право на културу за њих значи. Културну политику схваћену на овај начин називамо партиципативном. **Партиципативност у било ком политичком деловању подразумева транспарентност процеса одлучивања, приступ свим информацијама од значаја за одлучивање, приступ ресурсима, просторима и процесима потребним за учешће у одлучивању, поверење у процес одлучивања и могућност утицаја на њега, одговорност свих доносилаца одлука за одлуке и њихове последице, као и учешће у обликовању самог процеса.** Партиципација је тако знатно више од приступа и интеракције, са којима се неретко изједначава.

Партиципација у вођењу културне политике подразумева укључивање што већег броја заинтересованих страна у доношење одлука у вези са стратешким правцима културног развоја и начинима његовог остваривања и подстицања. На практичном нивоу то подразумева креирање механизма који омогућавају проток информација од Градске управе ка осталим актерима и повратно, од актера у култури ка Градској управи. На овај начин се омогућава праћење деловања свих актера на пољу културе. Ово истовремено значи да Град Нови Сад настоји да инспирише, позове и укључи што већи број политичких субјеката у дијалог о питањима културног развоја, с намером да се у дужем року повећава моћ учешћа у дијалогу оних актера чија је моћ тренутно из

било ког разлога слаба. Коначно, партиципативна културна политика подразумева и да вођење културне политике није искључива надлежност ресора културе; она посматра културу као друштвену вредност од општег значаја, која се интегрише у широк спектар планских активности различитих ресора (као што су образовање, урбано планирање, комунални послови, привреда, омладина и спорт и други).

Визија:

У конципирању културног развоја Града учествује велики број управа, установа, разноликих цивилних и приватних организација, неформалних група, грађанки и грађана који располажу информацијама а заинтересовани су за јавно добро, који имају потребу и прилику да учествују у јавним сусретима и конструктивним дебатама и међусобно активно сарађују у циљу континуираног, равномерног и инклузивног културног развоја Новог Сада.

Уочени проблеми:

- комуникација између Градске управе и актера у култури није у довољној мери отворена, организована и фокусирана;
- непостојање јасних и јавности доступних критеријума, процедура и механизма за евалуацију рада установа културе;
- непостојање јасних и јавности доступних критеријума, процедура и механизма за евалуацију пројектних предлога;
- непостојање јасних критеријума, процедура и механизма за евалуацију реализованих пројеката подржаних на конкурсима: ефекти великог броја подржаних пројеката, као ни рад организација које стоје иза њих, нису видљиви након реализације пројеката;
- недовољна сарадња различитих ресора по питању планирања културног развоја, као и недовољно присуство културних актера у процесу планирања економског и друштвеног развоја;
- градска културна политика није заснована на анализама и истраживањима, односно не постоје поуздани и јавно доступни подаци о параметрима културног развоја, који пре свега укључују питања културне и уметничке продукције, управљања културним наслеђем, развоја културних потреба и остварења културних права грађана и грађанки;
- вођење културне политике не спроводи се на дугорочан, кохерентан и фокусиран начин.

Стратешка решења:

1.1. Установити радно тело за културу као стални консултативни механизам између Управе и различитих актера

Градска управа за културу у року од највише годину дана установљава радно тело за културу као перманентно тело за комуникацију између Градске управе/Члана већа за културу и свих релевантних актера у култури Града код којих постоји интерес за укључивање у процес планирања културног развоја. Ово тело има за сврху побољшање комуникације између свих актера у култури и стварање платформе на којој би се износили проблеми и предлагале одлуке и решења у области:

- селектовања чланова и рада комисија за избор пројеката за суфинансирање;
- доношења акционих планова и измена стратешких докумената;
- опредељивања просторних и других ресурса за културне делатности;

- планирања капиталних инвестиција и културну инфраструктуру;
- другим областима од значаја.

Принципи на којима се заснива рад радног тела за културу обухватају: јавност у раду, транспарентност и партиципативност свих актера ресора културе и одговорност ГУК-а за функционисање радног тела. Радно тело за културу ГУК сазива редовно, најмање једном годишње – у приликама у којима се доносе значајније одлуке за поље културе у Граду и у свим другим ситуацијама у којима Градско веће или ГУК процене да су консултације са актерима у култури потребне. Радно тело за културу сазива се и на иницијативу значајног броја актера у култури, у складу са њиховим потребама. Прецизно функционисање овог тела биће детаљније дефинисано Акционим планом, у року од годину дана од усвајања *Стратегије културног развоја Града Новог Сада*.

1.2. Обезбедити пуну транспарентност и одговорност процеса финансирања и суфинансирања пројеката у култури

Без обзира на предмет финансирања, односно области која се подржава конкурсом, предвиђене промене у процесу одобравања финансијске подршке подразумевају:

- да су критеријуми за избор пројеката јасни, прецизни и видљиви свим заинтересованим странама;
- да су избор и рад комисије јавни и да су чланови комисије одговорни за поштовање принципа транспарентности, стручности и непристрасности;
- да комисију чине представници свих сектора културе у Граду и да је кључни критеријум за избор чланова њихова стручност и познавање локалног поља културе;
- да се оцене пројеката, заједно са информацијама о апликантима и сажетима пројеката, објављују на вебсајту ГУК-а;
- да се на истом месту објављују евалуације пројеката, које подразумевају не само образложење наменски утрошених средстава него и остварене резултате у складу са предлогом пројекта и критеријумима, што омогућава увид и оцену јавности о адекватности јавне подршке;
- да постоји јасан и доследан механизам дисквалификације организација које нису задовољиле критеријуме и испуниле наведене циљеве;
- да се поштују законске норме у вези са роковима објављивања резултата о додели средстава.

1.3. Установити комуникацијску платформу у оквиру које се евалуира, планира и презентује градска културна политика

У току прве године имплементације *Стратегије*, ГУК организује прву конференцију, посвећену најзначајнијим дешавањима на пољу градске културне политике. Конференција се организује једанпут годишње, по потреби у сарадњи са радним телом за културу, спољним сарадницима и извођачима. На конференцији се износе анализе, извештаји и планови ГУК-а и јавних установа, презентују се пројекти и програми који указују на примере успешне и добре праксе, организују се сусрети и умрежавања различитих актера (прилика за сусрет новооснованих и етаблираних организација, организација из различитих области и слично), воде се усмене дебате и дискусије о тренутном стању и будућим кретањима на пољу културе у Граду. У одлучивању о програмском садржају конференције учествују представници различитих организација у култури.

1.4. Унапредити сарадњу између културе и осталих градских ресора

Град Нови Сад подстиче и охрабрује међуресорну сарадњу различитих управа и јавних предузећа и подржава сусрете при којима се тежи укључивању културних питања у шире урбане процесе (просторно планирање, становање, саобраћај, привреда и туризам, образовање и друго). На овај начин постиже се да култура, схваћена у ширем смислу, интервенише и у оквиру других градских ресора, чиме се унапређују парадигме постојећег унутарресорног планирања појединачних области градског живота. Допринос оваквог планирања огледа се у директном и индиректном интегрисању културних вредности локалне заједнице у широк спектар планских активности различитих ресора. Град ће подстицати и иницирати веће пројекте, који ће захтевати комуникацију са представницима и представницама других ресора и који ће моћи да дају предлоге из свог домена.

1.5. Допринети отварању и приступачности установа културе

Установе културе се обавезују на транспарентно управљање које подразумева јасно и видљиво објављивање извештаја, евалуација, стратешких планова и програма. Град обавезује установе да у року од три године израде дугорочне стратешке планове. У процесима стратешког планирања учествују представници публике, цивилног сектора у култури и самосталних делатника у култури. Град обезбеђује потребна средства за израду стратешких планова који укључују едукацију, спољашње саветовање и друго. Избор за чланове управних одбора установа спроводи се на транспарентан начин, у складу са Законом.

1.6. Створити информациону базу за вођење културне политике

Град настоји да одлуке које доноси на пољу културне политике буду засноване на релевантним, поузданим и савременим увидима и расположивим информацијама. У том циљу, иницира и финансира периодична теренска истраживања и анализе стања у области културе, која, између осталог, покривају:

- различите аспекте функционисања јавних установа културе;
- различите аспекте функционисања организација цивилног друштва у култури, као и услове рада самосталних уметника, уметница и уметничких колектива;
- нивое културне партиципације грађана и грађанки и баријере за учешће у културном животу;
- анализе инструмената културне политике и ефекте различитих инструмената, укључујући и конкурсе за суфинансирање пројеката у култури;
- и друго.

Истраживања се реализују најмање једном у пет година, или чешће, у ситуацијама доношења важних стратешких одлука у култури.

1.7. Јачати капацитете Градске управе за културу

Тренутни услови рада у ГУК-у онемогућавају Управу да доприноси партиципативности културне политике. Недостајући ресурси односе се на:

- просторне ресурсе;
- кадровске ресурсе, који укључују и едукацију, умрежавање и тренинг запослених;
- комуникацијске ресурсе.

Оснаживање ГУК-а има за циљ да Управа постане агенс сарадње, умрежавања и комуникације између различитих актера, између осталог, да покрене вебсајт за објављивање: информација о свом раду, позива на конкурсе, информација о значајним дешавањима у области градске културе, евалуације рада градских јавних установа културе, образложења и евалуација предлога пројеката пристиглих на конкурсе и друге информације од значаја за јавност. Због кључног значаја ГУК-а за координацију партиципативних процеса у вођењу културне политике, Град Нови Сад је посвећен јачању капацитета Градске управе за културу.

2. Културе у дијалогу

UNESCO *Универзална декларација о културној разноликости* препознаје да је свако друштво културно разнолико те да је „разноликост култура за људски род исто тако неопходна као што је природна разноликост за живи свет” (члан 1). Међутим, неретко је највеће достигнуће у остваривању културне разноликости мирна коегзистенција различитих група које међусобно размењују мало или нимало. Овај увид је полазна основа *Беле књиге о интеркултурном дијалогу*, коју је Народна скупштина Републике Србије усвојила 2008. године, а која настоји да афирмише однос између разноликих култура, као више од уважавања туђег права на различитост. Интеркултурни дијалог претпоставља поштовање, заинтересованост и способност уласка у отворен и мирољубив дијалог са другима. Он такође претпоставља да су сваки грађанин и грађанка истовремено припадници мноштва колективитета, те да поседују вишеструке културне идентитете. *Бела књига* сугерише да „нико не треба да буде заточен против своје воље у једној групи, заједници, систему мишљења или погледу на свет”. Овако схваћена разноликост превазилази искључиве и упрошћене идентитете и посматра разноликост у свим видовима – од националне и етничке, преко сексуалне, родне и телесне, до верске, језичке, културне, естетске, социјалне и друге. Такође, однос између различитих култура не своди се на изложеност или сензацију површним аспектима туђе културе, већ на дијалог и заједничко учешће у обликовању друштвене, економске и политичке реалности.

Осим универзалног људског права, културна разноликост представља потенцијал за изградњу идентитета Града и његову промоцију, као и ресурс за стварање нових економских вредности и њихову размену са другим срединама, кроз производњу и циркулацију различитих уметничких, културних, туристичких, прехрамбених, одевних и других вредности, производа и услуга. Културна разноликост је и политички потенцијал јер омогућава успостављање релација и унутар заједнице, као и са другим заједницама. Коначно, интеркултурни дијалог унутар културно разноликог друштва доприноси изградњи солидарности, разумевања и друштвеној кохезији. Због свега наведеног, **стратешко опредељење Града Новог Сада јесте промоција и подстицање културне разноликости и интеркултурног дијалога.**

Визија:

Знање о другим културама је доступно и доприноси трајном међусобном препознавању и разумевању вредности различитих друштвених група, на основу чега се уважавају потребе и пракса другачијих културних заједница, што све заједно доприноси динамичном и богатом културном животу Града Новог Сада.

Уочени проблеми:

- непрепознавање вредности различитих друштвених група као културног и друштвеног ресурса;

- одсуство познавања и разумевања потреба и праксе другачијих културних заједница;
- недовољна комуникација између различитих друштвених група.

Стратешка решења:

2.1. Подржати развој интеркултурне осетљивости и културних садржаја

Поседовање знања о другим културама, као и сензибилност за препознавање и разумевање потреба и праксе која долази из другачијег културног миљеа, представљају кључне претпоставке за интеркултурни дијалог. И осетљивост и знање усвајају се у окружењу одрастања и личног развоја, кроз различите програме учења, размене и излагања разноликим идентитетима. Управо су културне институције и организације, као и програми које креирају, простори за усвајање ових знања и сусрете који имају за циљ повећање осетљивости на културну разноликост у свим својим манифестацијама. Због изузетне важности дијалога и интеркултурне размене, ови принципи се усвајају као темељне вредности рада Градске управе за културу и установа културе. У том циљу, културна разноликост програма и посвећеност изградњи интеркултурне осетљивости и знања уводе се као критеријуми у оцену и евалуацију рада јавних установа културе и пројектних предлога.

2.2. Унапредити сарадњу са организацијама националних заједница

Културни садржаји који настану успостављањем сарадње са организацијама националних заједница и креирањем заједничких садржаја, заснованих на равноправним односима, намењени су не само припадницима мањинске културе него свим групама, чиме се постиже динамика и интеркултурни дијалог. Под културним садржајима не мисли се само на светковине, фестивале и манифестације, како је до сада био случај, него и на пројекте који ће, поред припадника мањинске културе, омогућити и учешће осталих друштвених група, чиме ће се створити основа за дубинско упознавање и промишљање заједничке друштвене реалности. Унапређивање сарадње подразумева и укључивање представника и представника организација националних заједница у рад комисија, радних тела и других форми одлучивања у области културне политике.

2.3. Унапредити интердисциплинарни сарадњу у циљу повећања интеркултурне осетљивости и знања

У недостатку непосредних искустава, образовни програми и медијски садржаји кључни су извори знања и представа о другим културама и заједницама. Због тога је интеркултурна осетљивост ових садржаја од пресудне важности за разумевање других. Стога, Град подстиче и подржава све културне делатнике, а нарочито установе културе, да остварују сарадњу са медијским и образовним установама и организацијама и реализују заједничке пројекте и дугорочне програме који ће допринети разумевању, познавању и активној комуникацији припадника и припадница различитих група и заједница које живе у Граду. Подстицање интеркултурне осетљивости један је од значајних критеријума за подржавање предлога пројеката и програма установа и организација у култури, од стране Града.

2.4. Подстаћи креирање космополитског идентитета Града

Нови Сад се неретко представља као мултикултурна престоница Србије, јер у њему живи и ради велики број националних заједница, чије наслеђе и савремено стваралаштво обогаћује културни живот у Граду. Међутим, поред националних заједница, у Новом Саду постоје и друге заједнице које своје културне изразе не

темеље на етничком идентитету, него на језику, интересовањима, заједничким вредностима, сексуалном опредељењу, роду, специфичним телесним ограничењима и другом. Сви ови појединачни идентитети важни су за постојање ширег, космополитског идентитета којем Град тежи. Из тог разлога, осим поштовања права на културну разноликост постојећих, препознатих националних заједница у Граду, тежи се препознавању и уважавању и осталих присутних заједница. Истовремено се тежи охрабривању и подстицању дијалога и сарадње између ових заједница и организација које их заступају. Тиме се настоји омогућити континуирано стварање још динамичније и отвореније културе Града и осећаја припадности, слободе и уважавања свих грађана и грађанки, без обзира на њихову културну праксу, потребе и навике.

3. Учешће грађана и грађанки у културном животу

Појам учешћа грађана у грађанки у културном животу почива на Члану 27. *Универзалне декларације о људским правима Уједињених нација*, који каже да *свако има право да слободно учествује у културном животу заједнице, да ужива у уметности и да учествује у научном напретку и у добробици која отуда проистиче*. Учешће у културном животу једног града може имати веома различите манифестације – од поузданог и доступног информисања о културним дешавањима, преко посете изложбама, предавањима, трибинама, представама и перформансима, концертима и фестивалима, до учешћа у креативним радионицама, аматерским друштвима и волонтерским програмима у организацијама и институцијама културе. Као што је речено на почетку, културна партиципација представља неутуђиво право сваког грађанина и грађанке. Међутим, учешће у културном животу није само право него и могућност и прилика за лични и колективни развој. У зависности од контекста, културних потреба и навика публике, учешће у културном животу може произвести бројне позитивне ефекте⁸ међу којима су:

- развој рефлексивности и боље сопствено разумевање;
- развој креативних вештина и талената;
- повећање самопоуздања и способности изражавања;
- допринос менталном и физичком здрављу и субјективном осећају благостања;
- више самопоуздања и бољи успеси у школи за младе, као и осећај припадности и активности за особе трећег доба;
- боље разумевање и критичко преиспитивање сопственог окружења;
- развој политичке агенсности и активног и ангажованог односа ка друштву;
- развој емпатије и разумевања других;
- развој вештина неконфликтне комуникације и размене;
- осећај припадности заједници и одговорности за сопствено природно и културно окружење.

Међутим, да би учешће у културном животу могло да остварује свој еманципаторски и развојни утицај, неопходно је да разнолики културни садржаји буду доступни различитој публици. Како се види у резултатима теренског истраживања, културна партиципација се осетно смањује како се место боравка удаљава од центра града. Такође, честа баријера за партиципацију у култури је непријатност и осећај неприпадања културним дешавањима и просторима, што се може приписати неразвијености културних навика и неједнаком приступу образовању. Велики број грађана пожелео је већи број културних дешавања, нарочито радионичког типа, у оквиру којих ће имати активнију улогу.

На путу ка равноправном и разноликом учешћу свих грађана и грађанки у културном животу неопходно је учинити културне и уметничке садржаје приступачнијим на неколико начина. Најпре, неопходно је уклонити физичке баријере, односно учинити да физички приступ културним просторима и садржајима буде обезбеђен за све грађане и грађанке, без обзира на њихова ограничења и потребе у погледу кретања и сензорног

⁸ Geoffrey Crossick & Patrycja Kaszynska, *Understanding the value of arts & culture : The AHRC Cultural Value Project*, Arts and Humanities Research Council, <http://www.ahrc.ac.uk/documents/publications/cultural-value-project-final-report/> (преузето 15.06.2016).

доживљавања културних садржаја. Потом, важно је уклонити географске баријере и учинити да културни садржаји буду доступни свим грађанима и грађанкама без обзира на њихово место пребивалишта – како кроз просторну децентрализацију културне понуде тако и кроз развијање јавног и доступног транспорта. Понуђачи културних садржаја такође би требало да буду осетљиви на финансијске баријере са којима се среће потенцијална публика и да уложе напоре да се те баријере превазиђу различитим погодностима, попустима и програмима волонтирања. Коначно и најзахтевније, слободно учешће у културном животу подразумева постојање развијене и задовољене културне потребе; односно да се грађани и грађанке осећају позвано, пријатно и довољно компетентно да као публика, или као ствараоци, учествују у културним дешавањима. Поменуте баријере, шире гледано, производе не само проблем приступа култури, већ доприносе репродукцији друштвених разлика, подела и неједнакости. Уклањање наведених баријера и подстицање културне партиципације подразумева континуирано грађење друштвено осетљивих, компетентних културних организација и установа које активно промишљају стратегије интерпретације и рецепције својих програма од стране различитих група, укључујући и оне које се налазе на маргини друштва.

Имајући у виду наведене користи и препреке за учешће у културном животу, **стратешко опредељење Града је да подстиче све културне актере који настоје да превазиђу различите баријере за културну партиципацију и развију културне потребе и навике различитих група грађана и грађанки.**

Визија:

Грађани и грађанке не доживљавају физичке, географске, финансијске и социјалне баријере за учешће у културном животу, у који су активно укључени као публика и као ствараоци.

Уочени проблеми:

- културни садржаји су просторно централизовани и грађани и грађанке који станују ван центра Града у значајној мери мање учествују у културном животу⁹;
- програми анимације и медијације су недовољно присутни у раду установа и организација;
- недовољна видљивост и понуда аматерских културних и уметничких садржаја за разнолике групе грађана;
- недовољно присуство културних садржаја у медијским и школским програмима;
- неприступачност простора и садржаја особама са инвалидитетом.

Стратешка решења:

3.1. Успоставити бољу сарадњу између образовних и културних организација и установа

Изложеност културним садржајима у најранијем добу одлучујуће утиче на развој културних потреба и навика у каснијем животу. Због тога, кроз конкурсе за суфинансирање и финансирање програма, ГУК подстиче сарадњу културних установа и организација са школама на територији Града.

⁹ Види: Томка, Волић, Цветичанин, наведено дело.

3.2. Успоставити бољу сарадњу између медија и културних актера

ГУК подстиче сарадњу и заједничку продукцију медијских садржаја на тему културе и уметности. Пројекти сарадње су препознати и позитивно се оцењују у оквиру конкурса за културно стваралаштво и јавно информисање.

3.3. Охрабрити понуду културних садржаја ван центра Града

Стратешки циљ ГУК-а је да омогући свим грађанима и грађанкама, без обзира на место становања, равноправно учешће у културном животу. У том смислу, ГУК препознаје и подржава организације које делују у срединама удаљеним од културних средишта. Такође, ГУК подстиче установе културе да унапреде сарадњу са цивилним организацијама које делују у заједницама просторно удаљеним од центра Града. Коначно, ГУК подржава искорак осталих културних делатника ка просторима и групама које имају отежан приступ културним садржајима.

3.4. Подржати развој анимацијских и медијацијских програма

Једна од најважнијих баријера за културну партиципацију јесте недостатак знања и вештина за тумачење уметничких дела и културних садржаја, нарочито оних који долазе из временски или просторно удаљених контекста. Излагачи културних и уметничких садржаја, отуда, поседују одговорност да потенцијалној публици омогуће да, усвајањем потребних знања, успоставе однос са презентованим уметничким и културним садржајима. Град подстиче програме културне анимације и медијације (радионице, предавања, прикази, мобилне апликације и слично) како кроз редовно финансирање установа културе чији је оснивач, тако и кроз конкурсе за суфинансирање програма и пројеката у области културе, у оквиру којих осетљивост за рецепцију садржаја постаје један од кључних параметара за оцену.

3.5. Значајније подржати аматерско стваралаштво

Значај аматерског стваралаштва је, пре свега, у развоју и задовољењу културних потреба и навика грађана и грађанки. У савременом цивилном друштву важан је „аматерски и волонтерски” аспект, односно „деекспертизација”, или нагласак на активностима вођеним од стране локалних заједница и коришћење ресурса заједница, што подразумева повећање организационог капацитета за мобилисање локалне заједнице и обезбеђивање улоге неексперата.¹⁰ Савремени приступ културној политици подразумева изједначавање вредности уметничке продукције са традиционално схваћеном дифузијом културе у културним институцијама. Већа пажња придаје се процесу у односу на резултат и вреднују се како професионална тако и аматерска уметничка и културна пракса.¹¹

3.6. Прилагодити просторе и садржаје грађанима и грађанкама са инвалидитетом

Сви културни простори треба да имају прилагођен приступ особама са инвалидитетом, где је неопходно не само уклонити физичке баријере, него и прилагодити приступ свим грађанима и грађанкама, без обзира на њихова ограничења и потребе у погледу кретања и сензорног доживљавања културних садржаја (прилагођеност особама у количима, слабије покретним, слепим и слабовидим, глувим и наглувим особама).

3.7. Заштитити и одговорно користити јавне просторе

Јавни простор се у контексту ове стратегије посматра као физички простор, схваћен кроз заједничко добро које се тумачи као нематеријална вредност, а која настаје кроз

¹⁰ S. Nikolin i dr., „Karakteristike trećeg sektora u Srbiji”, u B. Petrović, *Civilno društvo i nevladin sektor* (Beograd: Čigoja, 2002) 119–137.

¹¹ F. Matarasso, *Use or Ornament? The social impact of participation in the arts* (UK: Comedia, 1997).

разлике, комуникацију и друштвено искуство.¹² Насупрот приватном—личном и приватном—комерцијализованом простору, јавни простори служе као јавна добра која омогућују друштвену комуникацију, приступачна су и отворена за све. У јавном простору, кроз уклањање физичких и психолошких баријера, долази како до интеракције различитих друштвених група које живе у Граду, тако и до високог степена интеракције између грађана и физичких структура.¹³ На овај начин се потврђују и преплићу идентитети различитих друштвених група, чиме се, поред начелне, реализује и фактичка подршка културној разноликости и интеркултурном дијалогу. И *Агенда 21* истиче промовисање јавних простора Града и подстицање њиховог коришћења у сврхе културе, друштвене коегзистенције и интеракције, као и подстицање неговања естетике јавних простора и колективних добара. С тим у вези, стратешко опредељење Града је да подстиче употребу јавних простора код различитих група грађана, и то не само кроз право слободног приступа него и кроз коришћење, индивидуално или колективно.

¹² Е. Jurcan, „Babel2talk, Pulska grupa”, na *Babel, independent biennale of critical housing*, www.babelbabel.net (preuzeto 6. avgusta 2012).

¹³ D. Veselinović, „Art in Public Spaces as a Means for Placemaking”, u *Balkan contemporary magazine*, 2012, 11–15.

4. Аутентично и слободно савремено стваралаштво

Професионално уметничко и културно стваралаштво од великог је значаја за културни, друштвени и економски живот једне заједнице. Као прво, савремено стваралаштво представља преко потребни простор слободе изражавања и деловања. Слобода стваралачког изражавања подразумева могућност одступања од очекивања, утицаја и захтева било ког канона, конвенције или институције, без обзира да ли се ради о привредним, политичким, образовним, научним, верским или другим субјектима, у границама прихваћене законске норме. Слобода изражавања укључује промишљање и критику идеологија које различито вреднују људе и заједнице, спрам њихове етничке, конфесионалне, родне, језичке или друге припадности. Слободно изражавање такође подразумева могућност да се културне вредности и садржаји могу вредновати на различите начине, који нису нужно у складу са тренутним тржишним или доминантним политичким вредностима. Коначно, слобода захтева одсуство сваког вида дискриминације, цензуре и забране мишљења, изражавања или деловања, као и стварање амбијента за слободно изражавање. Амбијент за слободно стваралаштво, поред недвосмислене осуде дискриминације и заштите права на изражавање, подразумева и обезбеђивање подстицаја и подршке за професионално бављење уметношћу и другим делатностима у култури.

Као што је већ наведено, учешће у културним дешавањима производи бројне позитивне ефекте за грађане и грађанке, међу којима и бољи увид у окружење, разумевање себе и критичку рефлексију у односу на дато окружење. Међутим, ово је могуће само уколико садржаји који се нуде и чија се продукција подржава представљају аутентичан израз стваралаца који делују унутар локалне средине. Вредност културних манифестација и програма који презентују глобалне и међународне садржаје такође је велика, али без садржаја насталих у локалном контексту култура и уметност у значајној мери губе свој критички и покретачки потенцијал за посматрану заједницу. Отуда, вредност културног и уметничког стваралаштва јесте и критичка рефлексија друштвених односа, норми и праксе, која је део самог стваралачког процеса и презентације његових исхода. Стварајући уметничка дела, уметници представљају свој поглед на свет у којем живе, чиме нуде другачију перспективу и пропитују монолитну слику друштвене реалности. Због тога је важно да постоји баланс унутар локалне политике између подршке продукцији локалних садржаја и оних који долазе из других средина.

На крају, окосницу културног идентитета једног града чине управо вредности, идеје, простори и артефакти настали као последица уметничког и културног стваралаштва. Сваки град који настоји да створи препознатљив и аутентичан идентитет мора да подржава аутохтону, локалну уметничку и културну продукцију која је у стању да понуди аутентичан израз и тиме ствара идентитет места. Отуда, стратешки интерес Града је да, на једној страни, буде привлачно место за рад и живот уметника и културних делатника, а на другој, да подстиче излагање и промоцију културних садржаја креираних од стране локалних културних и уметничких стваралаца.

У том циљу, **стратешко опредељење Града је да подстакне и подржи деловање самосталних културних стваралаца, културних организација и група који доприносе стварању препознатљиве, аутентичне и слободне културе Града Новог Сада.**

Визија:

Аутентична локална уметничка и културна продукција и слобода стваралачког изражавања подстичу се на различите начине: кроз интензивну сарадњу и решавање проблема са којима се уметници и културни радници сусрећу, а на основу чега је Нови Сад привлачно место за њихов рад и живот.

Уочени проблеми:

- већина организација цивилног друштва у култури не поседује адекватан простор за стварање и излагање;¹⁴
- поједине јавне установе културе немају адекватан простор;
- млади уметници тешко започињу своју самосталну каријеру;
- самостални уметници тешко проналазе средства потребна за продукцију;
- сарадња између јавних институција културе и организација цивилног друштва и појединаца није на довољно високом нивоу;
- непостојање средстава за финансирање организационих трошкова организација цивилног друштва;
- смањење средстава за уметничку продукцију на градском конкурс;¹⁵
- спорадично постојање рестриктивне и цензорске праксе.

Стратешка решења:

4.1. Обезбедити просторе за уметничку продукцију и културно стваралаштво

Велики број неискоришћених празних простора у Граду представља претњу по безбедност грађана, нарушава изглед урбаних зона и отежава заштиту оних простора који су препознати као део културне баштине. Истовремено, многи културни делатници стварају у просторима који не одговарају њиховим потребама и потребама њихове публике. Због тога, у сарадњи са надлежним градским управама, установама и културним ствараоцима којима је простор неопходан, Градска управа креира евиденцију простора који се могу користити за културно и уметничко стваралаштво. Евиденција се објављује на сајту ГУК-а и ажурира у складу са сазнањима од надлежних јавних предузећа и установа о расположивости и намени тих простора. Евиденцију прати и приказ процедура и могућности закупа и уређења простора за делатнике којима је простор потребан. У складу са опредељењем да буде препознатљив по својој културној и уметничкој продукцији, Град тежи да обезбеди довољан број простора за све релевантне културне делатнике.

4.2. Развити снажнију подршку за продукцију неафирмисаних уметника

Град препознаје специфичност положаја младих уметника који још увек нису део културне сцене и развија инструменте културне политике којима подржава њихово стваралаштво, едукацију, повезивање са препознатим актерима у земљи и

¹⁴ Томка, Волић, Цветичанин, наведено дело.

¹⁵ Исто.

иностранству. На тај начин, млади, талентовани уметници не улазе у неравноправни такмичарски однос са великим културним организацијама.

4.3. Унапредити положај самосталних уметника и уметница

Како би се остварила богатија и препознатљивија савремена уметничка продукција у Граду, Град Нови Сад настоји да унапреди услове за рад самосталних уметника и уметница и у сарадњи са професионалним и струковним удружењима уметника. Пружањем подршке овим организацијама и упознавањем са потребама самосталних делатника у култури, Град препознаје право самосталних уметника и културних делатника на професионално деловање.

4.4. Развијати установе културе као платформе за деловање ванинституционалних актера

Док установе културе одликује постојаност и континуитет у деловању, цивилне организације су изложене турбулентним околностима по питању организационих трошкова (простор и режијски трошкови), средстава намењених за хонораре ангажованих чланова и средстава за пројектне и програмске активности. Стога, стратешко опредељење ГУК-а јесте даље приближавање цивилног и јавног сектора у култури, како би се оптимизовало коришћење ресурса и обогатио садржај јавних установа. Управа, отуда, предлаже установама културе да у свој рад у облику различитих саветодавних тела, мрежа сарадње и другог укључују удружења, самосталне ствараоце и неформалне групе. Отвореност ка ванинституционалним актерима је важан сегмент у евалуацији рада културних установа.

4.5. Обезбедити подршку организацијама цивилног друштва

ГУК препознаје потребе за финансирањем дела текућих расхода и издатака (раније у тексту означених као организациони или трошкови „хладног погона“), који обухватају простор, режијске трошкове и плате запослених, а који се тренутно не финансирају нити суфинансирају у оквиру конкурса ГУК-а. У вези са тим, ГУК тежи да обезбеди буџетска средства која би била намењена суфинансирању ових трошкова, како би организације које континуирано реализују своје пројекте унапредиле своје програмске и пројектне активности. Поред наведеног, ГУК наставља сарадњу са организацијама цивилног друштва, како би се заједнички радило на оснаживању овог сектора, чиме се успоставља нова пракса комуникације на релацији јавно-цивилни сектор у култури.

5. Жива културна баштина

Значај културног наслеђа наглашен је у *Стратегији одрживог развоја Новог Сада од 2016. до 2020. године*, у оквиру две приоритетне области – урбани и друштвени развој. У обе области истакнуто је да је мисија Града очување културног наслеђа, што је операционализовано специфичним циљевима и конкретним активностима. С обзиром на то да је једна од надлежности Градске управе за културу обезбеђење заштите културних добара од значаја за Град, од пресудног је значаја дефинисати кључне претпоставке и правце деловања у вези са културним наслеђем.

Међутим, имајући у виду савремене херитолошке теорије, политику и праксу, *Стратегија* настоји да приступ наслеђу прошири и, поред заштите, укаже на важност развоја наслеђа и развоја кроз наслеђе. У том смислу наслеђе се дефинише као скуп разноликих вредности и значења свих појединаца, група и заједница, које настају као последица динамичног и вишезначног процеса баштињења. Као такав, процес баштињења је, пре свега, стваралачки процес, у оквиру којег се једнака важност поклања заштити и дугорочном, одрживом коришћењу наслеђа. Наслеђе, тако, представља основу за изградњу личних и колективних идентитета, ресурс за културни, економски и друштвени развој и место сусрета различитих заједница. Отуда је право на културно наслеђе основно право сваке групе или појединца.

На овај начин схваћено културно наслеђе помера фокус са заштите наслеђа као искључиве обавезе надлежних институција на целовит и интегрални принцип управљања баштином, који подразумева право на учешће и одговорност свих грађана, њихових удружења, политичких представника и широког круга релевантних институција и организација. Истовремено, културно наслеђе постаје простор за размену мишљења, ставова и делатну сарадњу по питању сећања, изградње идентитета и друштвених односа.

Из наведених разлога, **Град Нови Сад настоји да подстакне и подржи активан однос свих културних актера, као и грађанки и грађана, ка процесима стварања, заштите и коришћења динамичне, разнолике и вишезначне културне баштине Града.**

Визија:

Културна баштина је изашла из домена прошлости и искључиве надлежности институција и Градске управе и интегрисана је у савремени живот грађана и грађанки, који, заједно са институцијама и другим заинтересованим актерима, учествују у његовом интегралном управљању и коришћењу, уз уважавање свих појединачних и колективних идентитета везаних за материјалну и нематеријалну баштину.

Уочени проблеми:

- грађани и грађанке су недовољно ангажовани и укључени у процесе заштите и управљања културном баштином;

- сарадња различитих градских институција на овом плану је спорадична и слаба;
- заштита културног наслеђа доживљава се као искључива одговорност Градске управе и надлежних институција;
- пракса везана за (поготово непокретно) културно наслеђе заснива се на идеји техничке заштите, док су развој, коришћење и друштвена заштита неразвијене;
- програми едукације различитих група грађана о културном наслеђу Града и начинима његовог одговорног коришћења нису доступни;
- сарадња са туристичким сектором, културном и креативном индустријом, образовањем, науком и другим гранама, по питању заштите и коришћења баштине на ниском је нивоу.

Стратешка решења:

5.1. Јачати праксу управљања културним наслеђем, која повезује његово одрживо коришћење и развој Града

Град подстиче, пре свега, установе заштите и друге релевантне установе, ресоре и секторе да у процесима управљања културном баштином ставе већи фокус на њено коришћење, управљање, одржавање, интерпретацију, адаптацију и доступност. Ово подразумева подстицање израде стратешких и планских докумената, као што су планови управљања, акциони планови, бизнис планови, студије изводљивости, планови интерпретације, едукације, туристичке промоције и слично, као саставни део процеса рестаурације и конзервације, како би се осигурало да инвестирање у заштиту баштине активно допринесе дугорочном развоју Града.

5.2. Успоставити међуресорну и међусекторску сарадњу и заједничко деловање различитих актера на пољу управљања културном баштином

Град подстиче пројекте који подразумевају сарадњу јавног, приватног и цивилног сектора из области заштите и коришћења културне баштине, чиме се ствара комплементарни приступ овом пољу. Надлежност завода за заштиту споменика културе, архива, библиотека и музеја јесте да процењују, анализирају, израђују студије и дају препоруке за заштиту и употребу различитих типова материјалног и нематеријалног културног наслеђа. Повезивањем са удружењима и приватним иницијативама, ове институције реализују пројекте и ван своје основне делатности, који за циљ имају унапређење и промоцију културне баштине. На овај начин се, кроз вертикално ресорно повезивање, доприноси активирању и популаризацији културне баштине. Заштита културне баштине и институције које се баве овом делатношћу званично припадају ресору културе; међутим, баштина је неодвојив елемент урбаног планирања и развоја друштвених активности јер препознаје и тумачи елементе прошлости у контексту садашњости и планирања будућности. Сектор културног наслеђа је, тако, неодвојив од урбаног планирања, образовања, науке и развоја привреде, туризма и креативне индустрије. Град, зато, обавезује све установе над којима је надлежан на све облике сарадње која, поред заштите схваћене кроз конзерваторске активности, афирмише и промовише стварање и активну и одговорну употребу културног наслеђа Града.

5.3. Јачати капацитете организација цивилног друштва како би се укључиле у процес заштите и одговорног коришћења културног наслеђа

Организације које покрећу грађанке и грађани у циљу селекције, истраживања, документовања, заштите, интерпретације, промоције и презентације баштине, од изузетног су значаја за Град. Иницијативе локалних удружења, које се баве очувањем

специфичног сегмента наслеђа, доприносе проширивању поља наслеђа. Различитим грађанским акцијама, а поготово употребом метода које нуди партиципација и краудсорсинг (енг. *crowdsourcing*) у дигиталном простору, ове организације значајно обогаћују процес баштињења. Због тога Град настоји да финансијски и симболички подржи и оснажи програме и делатности ових организација кроз конкурсе, консултације и састанке, као и кроз њихову активнију сарадњу са установама које се баве наслеђем – од завода за заштиту, преко архива до музеја, библиотека и галерија.

5.4. Едуковати, оснажити и укључити грађане у процесе стварања, ревитализације и очувања културне баштине

Наслеђе представља скуп вредности, који је другачији за сваког грађанина и грађанку. Комуницирање значења и вредности, и истицање разноликости личних идентитета везаних за наслеђе важни су у његовом оживљавању и приближавању свакодневном животу грађана. Да би знали да га поштују и активно користе уз свест о нужности пажљивог поступања, неопходно је активно радити на едукацији, првенствено школске деце и младих, у вези са наслеђем, његовим званичним, историјском наративима, али и личној историји знаменитих или мање познатих грађана. Потребно је успоставити директнију и континуирану сарадњу између установа заштите, удружења грађана и образовних установа, ради учења о наслеђу, али и коришћења наслеђа у оквиру школских курикулума, од нивоа основне школе до факултета. Важно је да едукација буде „жива” и динамична, да људе укључује у креирање различитих садржаја и да подстиче стваралачки и промишљајући однос према наслеђу. Пројекти који, поред приче о наслеђу, укључују волонтеризам грађана, рад и стваралаштво на терену, значајни су из разлога стварања везе са баштином, проширивања опсега баштине и могућности комбиновања материјалне и нематеријалне баштине и њихове савремене интерпретације. Тако Град подстиче и охрабрује програме и пројекте који се баве културним наслеђем и теже да активно укључе грађане и грађанке у процесе истраживања, интерпретације, заштите и одговорног коришћења културног наслеђа.

5.5. Подстаћи откривање и употребу заборављених простора и коришћење културне баштине као инспирације за савремено стваралаштво

Велики број објеката градитељског наслеђа, неретко и оних законом заштићених као споменика културе, изложен је немару и пропадању. Неки од њих су, услед небриге или недостатка средстава, значајно девастирани, а неки чак и урушени. Иако поседују фактички историјски, архитектонски и културни значај, многи од ових објеката стоје запуштени и невидљиви за грађане. На тај начин скривени су и делови културне историје Града, чиме он постаје сиромашнији за још један део свог идентитета. „Заборављени” простори, на срећу, нису заборављени и у архитектонској и конзерваторској литератури, као ни у архивској грађи. Добра полазна основа је постојање података и грађе о просторима који су угрожени, девастирани или срушени. Откривање ових података, њихов излазак из херметичког простора књига, студија, научне и стручне литературе, и коришћење као инспирације и ресурса за савремено стваралаштво и едукацију, допринело би продужењу њиховог физичког живота, а на дужи рок омогућило и њихову лакшу и сврсисходнију обнову и нову намену.

5.6. Подстаћи дигитализацију културне баштине и стварање заједница окупљених око наслеђа Града у дигиталном простору

Град тежи да дигитализоване збирке музеја, библиотека и архива, као и споменика културе и приватних збирки, постану стандард. Под овим се не подразумева само дигитализација у функцији заштите и документације, већ се дигитализовани садржаји виде као могућност побољшања доступности баштине, као и активнијег коришћења

знања и информација везаних за баштину Града. Такође, процес дигитализације схвата се и као могућност за партиципацију и креирање садржаја везаних за наслеђе од стране различитих група и појединаца, чиме се отвара нови опсег развоја културне баштине Града, пре свега учење и сарадња.

5.7. Успоставити бољу сарадњу са сектором туризма и креативне индустрије

Туризам заснован на културном наслеђу представља посебан облик туризма, који подразумева путовање са циљем упознавања наслеђа неког места. Туристи заинтересовани за овај облик туризма често су образовани и сензибилисани за разумевање наслеђа, што је добра основа за представљање наслеђа Града. Међутим, не треба рачунати само на ову врсту посетилаца. У Нови Сад долазе и млади туристи, пословни људи, екскурзије, спортисти и остали, којима такође треба представити културно наслеђе, и ту постоје бројне могућности за његову промоцију. Досадашње активности на промоцији наслеђа кроз туризам свде се на представљање одређеног броја репрезентативних грађевина, музеја и галерија; међутим, недостаје много већи број елемената наслеђа који чине Град – од грађевина како из старије (18, 19. и почетак 20. века) тако и из новије историје (период између два светска рата и друга половина 20. века) места од значаја за историју Града, али и за грађане, појединце или групе које су обележиле та места; специфична културна пракса, вредности и делатности и други облици нематеријалне баштине, знамените личности Града, места која су обележила увођење нових облика културне праксе (први биоскопи, фото-атељеи, места за дружења и изласке и слично). Све су то елементи који, обједињени, чине основу за промоцију Града као места са живом традицијом и културом, заснованом на сећањима и њиховом данашњем тумачењу. У циљу представљања културне баштине Града, ГУК сарађује са Управом за привреду и Туристичком организацијом Града, како би се поспешила интерресорна и интерсекторска сарадња у циљу заштите и коришћења наслеђа.

6. Интернационализација и присуство на међународној сцени

Постоји неколико важних разлога за подршку међународне културне и уметничке сарадње и изласка културних стваралаца пред интернационалну публику. Као прво, стицање међународних искустава, упознавање другачијих облика уметничке и продукцијске праксе и излагање другачијим утицајима утичу на повећање компетенција индивидуалних стваралаца и колектива и отвара простор за њихов излазак на међународну сцену. Друго, организације цивилног друштва у култури и установе културе које успостављају контакте са међународним организацијама и установама јачају сопствене капацитете, што се осликава на њихово даље деловање. Изласком стваралаца, организација и установа ван земље и њиховим присуством у иностранству креира се и слика Града, чији су културни делатници активни, повезани, спремни на учење и сарадњу. Све наведено доприноси и бољој позиционiranости Града као интернационалног културног центра и отвара нове могућности за финансирање и сарадњу културних делатника. Стратешки циљ **Града је да подржи културне актере који могу да представе Нови Сад у свету.**

Визија:

Нови Сад је препознат као регионална културна престоница у којој се срећу уметници и културни ствараоци са разних меридијана, у којој се презентује најсавременије светско стваралаштво и стварају међународно релевантна уметничка дела и културни садржаји.

Уочени проблеми:

- организације којима су одобрени међународни пројекти немају довољну подршку на локалном нивоу;
- непостојање значајније подршке пројектима мобилности уметника и културних радника;
- културни туризам је тренутно коцентрисан на представљање фиксних културних ресурса (споменици културе и културне институције) и манифестација; недостају и други елементи културног система;
- не постоји довољна сарадња између сектора културе и креативне индустрије;
- култура националних заједница се не посматра као ресурс који би могао допринети разноликости културне понуде.

Стратешка решења:

6.1. Кандидовати Град за Европску престоницу културе

Кандидатуром се остварују стратешки циљеви изласка пред међународну публику, повезивања и сарадње са међународним културним актерима и позиционирања Града на културној мапи Региона и Европе. Успешна реализација програма Европске престонице културе такође може да у значајној мери ојача капацитете локалних актера за излазак пред међународну публику, као и да локалној публици на непосреднији и учесталији начин представи актуелна кретања на међународној уметничкој и културној сцени.

6.2. Подржати организације које предлозима пројеката конкуришу за средства међународних фондова

Како су међународни пројекти неретко веома изазовни и захтевају низ компетенција за концепирање, руковођење и евалуацију пројеката, сарадњу, презентацију сопственог рада и одговорност, Градска управа за културу обезбеђује неопходну подршку за одобрене и планиране међународне пројекте, како би они били реализовани у пуном капацитету и како би Град недвосмислено утврдио своју опредељеност ка европским вредностима када су култура и уметност у питању.

6.3. Подржати мобилност културних радника

Потребно је подржати програме путовања и усавршавања културних радника из Новог Сада у иностранство, као и отворити простор за боравак и рад одабраних уметника из међународног окружења у Граду, који ће са собом донети другачије назоре.

6.4. Подржати развој културног туризма

Поред тога што представља привредну активност којом се приходују средства за градски буџет, туризам доприноси креирању и ширењу слике о културним ресурсима Града. Из тог разлога потребно је мапирати све културне ресурсе и креирати слику Града засновану на аутентичним културним изразима, локалном стваралаштву и културној баштини. За разлику од тренутно секторски дефинисане туристичке политике, која препознаје културу искључиво кроз установе културе, манифестације и сакралне објекте, требало би приступити креирању интегративне туристичке политике која би била усклађена са културном, а која ће културу посматрати као ресурс који укључује и организације цивилног друштва, колективе и појединце као неизоставни елемент културног система.

6.5. Унапредити сарадњу са креативном индустријом

Креативна индустрија, као привредна грана која генерише превасходно економску вредност засновану на индивидуалним и колективним креативним вештинама (мода, индустријски дизајн, информационе технологије и друго), представља пожељно поље за изградњу партнерских односа. Како су локалне организације које припадају креативној индустрији оријентисане на међународно тржиште, на којем неретко остварују запажене резултате, сарадња између сектора културе и креативне индустрије може допринети бољем представљању новосадске културе и уметности у свету и јачању капацитета локалних организација.

6.6. Активније укључити организације националних заједница у процес интернационалног повезивања

У Новом Саду званично постоји двадесет мањинских заједница, а њихово присуство се тренутно не посматра као ресурс који би могао допринети разноликости културне понуде и развијању културно-дипломатских односа са матичним земљама националних мањина. Добра полазна основа је свест о постојању заједница, а корак даље био би повезивање са националним саветима, културно-уметничким друштвима, заводима и организацијама у вези са промовисањем културе и уметности њихових матичних земаља и градова у Новом Саду.

7. Имплементација, праћење и евалуација *Стратегије*

Процеси имплементације, праћења и евалуације *Стратегије* неопходни су да би се остварили њени циљеви. Имплементација *Стратегије* представља део редовних радних активности запослених у ГУК-у, што значи да овом послу треба посветити одговарајући значај и време неопходно да се он адекватно реализује. Успешна имплементација, пре свега, подразумева видљивост самог документа, упознатост свих кључних актера са детаљима документа, као и спремност да се уложи потребни кадровски и други ресурси у спровођење активности предвиђених *Стратегијом*.

Како би ове активности биле прецизно одређене, имплементација подразумева израду додатних акционих планова са јасним активностима, одговорностима и надлежностима и потребним ресурсима за њихово спровођење. Акциони планови се праве за краћи временски период, од две до три године, у зависности од датих околности. Акциони план, даље, може захтевати измене постојећих правних аката и процедура, рецимо за суфинансирање пројеката и програма, као и израду нових у циљу операционализације кључних опредељења изнетих у *Стратегији*. За реализацију *Стратегије* биће потребно да се обезбеде допунска средства у буџету, што ће бити прецизније дефинисано акционим плановима. Активности које захтевају допунска средства биће увођене у фазама, а задатак група које буду радиле први акциони план биће да укажу на неопходна средства за ургентне прве кораке и планирање преосталих издатака у фазама, те потребна средства за те намене.

Израда акционог плана, која следи након усвајања *Стратегије*, биће реализована и заснована на принципима партиципативности као основног начела *Стратегије*. Операционализација партиципативности се огледа у обавезном формирању радних група које ће ГУК, као носилац израде акционог плана, сазивати по секторима и актерима у култури који су учествовали у изради Нацрта *Стратегије*. У овом случају, секторска подела актера у култури Града имала би функционални карактер, у смислу консултовања актера из поља културе који су упућени у потребе области у оквиру које делују, од стране ГУК-а, у циљу израде што оперативнијег и функционалнијег акционог плана који ће задовољити потребе свих актера у култури Града.

Успешна имплементација подразумева и прилагођавање *Стратегије* новонасталим околностима, како би она била у функцији подстицања културног развоја у реалности. За разлику од имплементације, праћење и евалуација требало би да буду поверени екстерним телима, која ће на основу индикатора проверити постизање остварења циљева предвиђених *Стратегијом*. У самом процесу важна је и само-евалуација ГУК-а, као и континуирани дијалог са локалним установама, организацијама и грађанима.

Праћење и евалуација *Стратегије* важни су како би се мерио њен учинак, као и развој предвиђених стратешких праваца, дефинисаних кроз оперативне активности у акционом плану. На основу показатеља (индикатора) може се видети да ли се активности реализују, на који начин и какве ефекте остварују. Резултати ових активности указаће на ефектност *Стратегије* и њен даљи однос према стратешким правцима, који ће ићи или у правцу наставка планираних активности, или у правцу преиспитивања и промене активности у складу са новонасталим околностима.

Добра стратегија подразумева висок степен флексибилности, који подразумева укључивање нових законских оквира, промену приоритета, и нове тежње и захтеве окружења. Пре доношења *Стратегије* неопходно је поставити временски термин за њену процену. У складу са препорукама, три године од почетка имплементације *Стратегије* спровешће се њена евалуација и, по потреби, иницирати процес њене измене и допуне.¹⁶

Да би праћење било ефектно, важно је на почетку утврдити када ће се реализовати евалуација, ко ће је реализовати, који индикатори ће бити коришћени, на који начин ће тачно изгледати поступак праћења и евалуације и које ће технике прикупљања потребних информација бити коришћене.

Како се *Стратегија* доноси за период од десет година, неопходно ју је ревидирати, најбоље после две до три године. У поступку ревизије треба узети у обзир њену ефектност, нове околности, евентуалне промене законских регулатива и приоритета. У том смислу, ГУК може предлагати измене *Стратегије*, како би се основни правци и оквири испуњавали на адекватнији начин. Међутим, измене морају бити у складу са општим правцима културног развоја, наведеним у овој *Стратегији*.

Стратегија ће бити објављена у „Службеном листу Града Новог Сада“.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
АУТОНОМНА ПОКРАЈИНА ВОЈВОДИНА
ГРАД НОВИ САД
СКУПШТИНА ГРАДА НОВОГ САДА
Број: 6-3/2016-174/1-I
2. септембар 2016. године
НОВИ САД

ПРЕДСЕДНИК
Здравко Јелушић с.р.

¹⁶ *Creating Opportunities: Guidance for Local Authorities in England on Local Cultural Strategies*, <http://www.bazakulture.rs/wp-content/uploads/2016/05/Local-Cultural-Strategy-Guidance-for-local-authorities-in-England.pdf> (preuzeto 15.06.2016).